ROLV (76) VOKSTE OPP MED EN KRIGSSKADD FAR:

– Jeg følte noen gang

Farens posttraumatiske stressreaksjoner var en familiehemmelighet ingen snakket om.

Som barn forsto jeg ikke hva det var han slet med, og i ettertid har det plaget meg at jeg var så flau. Jeg følte noen ganger skam over pappa, og ville ikke at kamerater skulle se hvordan han kunne være, sier Rolv Bjelland (76).

Han vokste opp på Kjeller i etterkrigstida. Familien flyttet til Romerike da faren fikk jobb i Luftforsvaret i 1959. Utad var faren en blid, utadvendt og livlig person. Han var søndagsskolelærer og god til å spille og synge. Men bak den blide fasaden bar Einar Bjelland på grusomme minner fra tiden som fange i tysk konsentrasjonsleir.

Traumebehandling og krisepsykologi var ukjente begreper. De som kom hjem fra krigen med vonde minner i bagasjen måtte takle det som best de kunne. Mange valgte tausheten.

– En gang sa pappa til meg at han hadde sett mennesker bli drept på alle de måter du kan tenke deg, og at det var så vanskelig å snakke om at han ikke klarte det. Så gråt han, forteller Rolv Bjelland.

Syklet til Istanbul

Han har skrevet boka *«Fars nei»*, som handler om farens opplevelser under krigen og hvordan krigen preget resten av livet. Einar Bjelland var politimann da krigen brøt ut, og i 1941 fikk han stilling som politimester i Egersund. Året etter ble han fratatt stillingen fordi han nektet å samarbeide med den nazifiserte politiledelsen. Han ble først omplassert til stilling som politifullmektig i Grimstad, men i nazistenes øyne var han å regne som illojal.

I august 1943 ble han arrestert og sendt i tysk konsentrasjonsleir. Han delte skjebne med 270 andre norske politifolk.

Einar Bjelland var født i Stavanger i 1912. Han tok katedralskole, avtjente militærtjeneste i Garden og i 1939 tok han juridisk embetseksamen ved Universitetet i Oslo.

I ungdommen var Einar Bjelland en aktiv og uredd person. Sommeren 1933 tok han båten til København og syklet til Istanbul. Til sin far hadde han sagt at han bare skulle sykle en tur til Danmark. Faren fikk lese om turen i lokalavisa fordi leserbrev hjem til avisa var en av måtene Einar og kompisene finansierte sykkelturen gjennom Europa.

Han kom seg til Roma og syklet så til Paris. På vei gjennom Tyskland fikk han sitt første møte med nazismen, og han likte ikke det han så. Det går fram av leserbrevene han sendte til avisa hjemme.

Ble sendt med «Donau»

I likhet med mange andre yrker, opplevde politiet en gradvis nazifisering etter okkupasjonen. Norsk politi spilte en hovedrolle i arrestasjon og deportasjon av jøder. De som var motstandere av nazismen, ble stående i et krysspress. Ville de ikke adlyde ordre, risikerte de jobben og i verste fall fengsling og deportasjon.

POLITIMANN: Einar Bjelland var en av polititjenestemennene som under krigen ble arrestert og sendt i konsentrasjonsleir fordi han nektet å innordne seg okkupasjonsmakten. **FOTO: PRIVAT**

> «En gang sa pappa til meg at han hadde sett mennesker bli drept på alle de måter du kan tenke deg, og at det var så vanskelig å snakke om at han ikke klarte det. Så gråt han.»
>
> **Rolv Bjelland**

I 1943 ble det laget en liste med navn på politifolk som okkupasjonsmakten mente ikke var lojale nok. På lista sto navnet til Einar Bjelland og 470 andre polititjenestemenn. De ble arrestert i det som ble kalt «Aksjon Polarkreis». Einar ble først sendt til Grini, og 9. desember 1943 ble han sammen med 254 andre politifanger sendt med transportskipet «Donau» til konsentrasjonsleiren Stutthof i det tyskokkuperte Polen.

Hjemme ventet kona Maria, gravid med parets første barn. Det skulle gå to år før Einar fikk se dem igjen.

Traumer og mareritt

Fra Stutthof sendte Einar 22 brev hjem til Maria. Hun tok godt vare på dem, og før hun døde i 2008 overleverte hun brevene til Rolv.

For Rolv ga brevene mange svar, og han begynte å sette seg inn i historien om de norske politifangene. I 1946 skrev en av politifangene, Olaf R. Walle, boka *«Norsk politi bak piggtråd - Stutthof-politiets historie»*. Den gir et innblikk i de grusomhetene fangene ble utsatt for. Mange ganger i løpet av fangenskapet ble de stilt overfor valget; å samarbeide og få bedre vilkår eller å fortsette å nekte samarbeid, noe som betød lite mat, sult og hardt arbeid. Einar valgte av egen samvittighet å si nei til samarbeid.

– Min far var krigsskadd, og hadde åpenbart posttraumatisk stresslidelse, men på den tiden ble det ikke snakket om. Det var så mange som hadde lidd så mye. Moralen var at du skulle komme deg hjem, gjenoppta ditt gamle liv og være med å bygge landet, sier Rolv.

Som 18-åring hadde Rolv jobb på Forsvarets forskningsinstitutt (FFI). Han hadde samme bedriftslege som faren, som da jobbet ved Luftforsvarets forsyningskommando (LFK) på Kjeller.

– Legen tok meg til side, og sa at faren min burde få behandling og at han burde få krigspensjon, forteller Rolv.

Han snakket med moren sin om det, men det ble ikke noe mer ut av det. Rolv tror faren var for stolt til å ta imot krigspensjon eller i det hele tatt snakke om at han slet med traumer. Han vet at faren hadde voldsomme mareritt om nettene, men hørte aldri faren snakke om at han var sliten eller hadde søvnproblemer.

– Jeg var flau og skamfull

Det er særlig et minne fra barndommen som har brent seg fast hos Rolv. Det var 17. mai-feiring på skolen og han sto og holdt faren i hånda. Da flagget ble heist og nasjonalsangen sunget, brast faren sammen i hulkegråt.

– For meg var det skremmende å se far i en slik situasjon, og jeg var både flau og skamfull. Det som er underlig, er hva vi husker. Min bror kan ikke huske at far gråt den dagen, og heller ikke bestekameraten min, som nok sto rett ved, forteller Rolv.

Faren kunne flippe helt ut hvis han ble satt under stress, eller hvis han ble utsatt for noe som minnet om det han hadde opplevd. Rolv husker spesielt en campingtur. De skulle spise, og maten ble servert på en liten blikktallerken. Da slang faren tallerkenen i bakken og ropte ut at han hadde spist nok av slike tallerkener.

Rolv vet at det for moren var vanskelig å leve med en krigsskadd ektemann. I brevene fra Stutthof skriver Einar om en bekymring han hadde i fangenskap; han var redd han ikke skulle greie å være den samme etter alt han har sett og opplevd.

I et brev fra julen 1944 skriver han: *«Hva etter fangenskapet, vil du finne meg eldre, mer nøktern, mer selvstendig, mer avstumpet for andres lidelse når vi møtes igjen?»*

Fangene hadde da nettopp feiret julaften, og ute på oppstillingsplassen, ved siden av juletreet, hang to fanger i galgen. De var russere, og hadde forsøkt å rømme.

Verst var likevel behandlingen av jødene. Einar var vitne til at en gruppe jødiske kvinner ble oppstilt nakne og måtte stå der i flere timer på oppstillingsplassen før de ble sendt i gasskammeret. Under dødsmarsjen vestover våren 1945 så Einar og de andre politifangene at SS-

FARS NEI: Rolv Bjelland fikk 22 brev av sin mor da hun

ger skam over pappa

døde. Disse har dannet utgangspunktet for boka om farens motstand mot å underordne seg nazismen under krigen.

FOTO: LISBETH LUND ANDRESEN

BRUDEBILDET: Einar og Maria giftet seg i 1941. To år senere ble Einar arrestert.

FOTO: PRIVAT

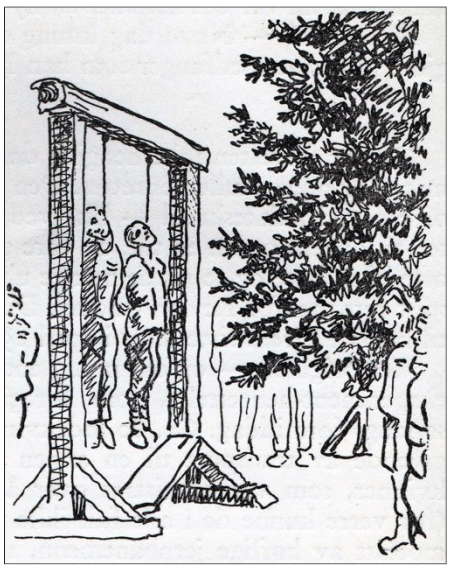

HENGING: I boka av Olaf R. Walle fra 1946 har Anker Hafstad, som var fange i Stutthof, tegnet hengingen som fangene var vitne til jula 1944. FOTO: ANKER HAFSTAD

BREV: Fra fangeleiren skrev Einar 22 brev hjem til Maria. Brevene ble som regel åpnet og lest gjennom før de ble sendt til mottakeren. FOTO: PRIVAT

soldater skjøt på en gruppe jødiske kvinner, som forsøkte å flykte ved å svømme vekk. De ble vitne til en ren orgie i drepping.

Sluttet i politiet

Etter krigen ville Einar gjerne fortsette i politiet. En onkel hadde tilbudt han jobb utenfor politiet, men Einar svarte at han ville tilbake til politijobben. Det betød å jobbe side om side med politifolk som hadde innordnet seg nazismen og utført oppdrag på vegne av okkupasjonsmakten. For Einar og andre som hadde sittet i fangenskap fordi de hadde nektet, ble dette svært vanskelig.

Årsaken til at Einar sluttet i politiet forblir i historiens glemsel, forteller Rolv. Han har i arbeidet med boka ikke greid å finne ut av hva som var årsaken til at faren måtte gå fra politijobben.

– Men jeg vet at det må ha vært tøft for han. Å være politi var en del av hans identitet, sier Rolv.

Han har i arbeidet med boka kommet i kontakt med mange andre som vokste opp med krigsskadde fedre. Mange har samme opplevelse som Rolv – fedrene snakket ikke om traumene, men det var synlig på så mange måter at de var der, særlig gjennom marerittene om nettene.

– I dag er det heldigvis lettere å snakke om slikt. I mange familier har man skjult ting som man opplevde som skamfullt uten at det behøvde å være det.

Rolv skal presentere boka han har skrevet på Lillestrøm bibliotek onsdag 13. desember klokka 13.

Trine Kjus
trine.kjus@rb.no